

УДК 821.161.1

**FEATURES OF ARISTOCRATIC THOUGHT OSYP TURYANSKY:
TYPOLOGICAL ASPECT**
**ОСОБЛИВОСТІ ХУДОЖНЬОГО МИСЛЕННЯ ОСИПА ТУРЯНСЬКОГО:
ТИПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Skidanchuk O.M. / Скиданчук О.М.

*викладач вищої категорії Івано-Франківського коледжу,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна
teacher of the highest category Ivano-Frankivsk college,
Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

Анотація. У статті досліджуються особливості художнього мислення Осипа Турянського, характерні риси творчої манери та мистецьких світоглядів. Творча діяльність Осипа Турянського гідна уваги та подиву, тому стаття присвячена особливостям художнього мислення та формуванню непересічних особистостей у творах автора, розкрито вплив та значення середовища на формування та становлення героїв у творах. Багатогранна творча діяльність О.Турянського не привернула належної уваги українських дослідників, хоча у розвитку українського письменства йому належить вагома роль. Провідним в житті і творчості митця було розкриття характерів героїв, їхні непрості долі.

Ключові слова: творчість, батьківщина, Осип Турянський, письменник, митець.

Вступ. Кінець XIX – XX ст. – один із найцікавіших і найскладніших періодів не лише в мистецтві, а й у суспільно-політичному житті, яке втрачає духовні орієнтири, не знаючи у що вірити та куди йти. Література, в свою чергу, не задовольняючись формами критичного реалізму, теж немовби опинилася на роздоріжжі. Перед письменниками стояло завдання осмислити кризу в соціальному середовищі та мистецтві і віднайти шляхи подальшого розвитку культури.

Завдяки сьогоденню, що дає нам можливість та відповідні умови для об'єктивного вивчення української літератури, історії та культури, ми маємо змогу по-новому осмислити здобутки минулого. Творці українського слова цікаві не лише своїми творчими доробками, але й світоглядними засадами як у суспільно-національних, так і в літературно-естетичних поглядах. Художній доробок того чи іншого митця часто не вкладається у жорсткі рамки певного літературного напрямку, чим автор виробляє свою оригінальну манеру письма, що синтезує найкращі здобутки поезики його попередників.

Основна частина. Яскравим прикладом є творчість Осипа Турянського – письменника, який відбив оточуючу його суспільно-політичну реальність, показавши, що час змінює людей, а шовінізм залишається незмінним. Автор застосував розмаїту палітру форм, засобів, прийомів психологічного зображення, що допомагає художньому розкриттю багатого світу героїв прозових творів, єдності зовнішнього і внутрішнього, детермінованості їх поведінки як соціальними, так і власне психічними чинниками. Крізь призму творення характеру й переконань персонажа простежується і вимогливість

автора до себе як до творця слова.

Нарешті, всі ці засоби допомагають збагнути особливості авторського стилю Осипа Турянського, його ідейно-естетичні домінанти. Художнє мислення цього автора зорієнтоване на відображення особливостей концепції національного буття за нелюдських умов більшовизму, позначених філософічною зосередженістю. Художня творчість письменника – це не тільки відображення доколишньої дійсності, а передусім вираження через художній образ свідомості митця, його внутрішнього єства, світу його емоцій, переживань, думок. Письменники, відповідно до власних естетичних уподобань і світобачення, зосереджували увагу на ситуаціях та явищах гостродраматичного спрямування, проникали художнім зором у глибини психології душі героїв, нерідко змальовуючи трагізм їхнього існування в умовах тогочасного суспільно-національного устрою.

В творчості Осипа Турянського своєрідність проблематики полягала в переосмисленні загальнолюдських морально-етичних засад – добра і зла, злочину і кари, величності і мізерності, вірності і зради, милосердя і жорстокості, злетів і падіння, фанатизму і толерантності. Розмаїття і багатство проблематики, її різноджерельність, органічне використання художніх образів із світової культури засвідчили новаторські пошуки творця що єднали його з європейськими літературами.

Турянський презентує різножанрові художні тексти у малій прозі, а саме: притча, замальовка, оповідання. Зображаючи звичайних людей та їхні повсякденні клопоти, він зосереджує увагу на дослідженні характерів, які мають відмінні пріоритети, по-різному сприймають буття і відповідають на його запити залежно від віку, стану, статі, однак залишаються членами єдиної громади. Велику роль віддає письменник розповідачу, який у творах може відігравати роль спостерігача (“Де сонце”), співрозмовника автора, читача й учасника дійства (“Ех, коб мене були вчили”), розповідача і коментатора (“Курка”). Відповідно до змістового стрижня тексту митець використовує образи-символи, типажі, фольклор, але водночас він порушує актуальні освітні, політичні, соціальні та філософські проблеми.

За жанром твір Осипа Турянського “Де сонце” є етюдом. Однак, незважаючи на відсутність чіткої подієвості, художній текст має завершеність як композиційну, так і змістову. Крім того, наявний дидактичний мотив, який посилюється протягом розгортання діалогу і досягає кульмінації у твердженні дитини й одкровенні дідуся. Твір, “Де сонце”, є притчею, в якій, відповідно до модерністських засад, повчання є підтекстовим, читач стає співавтором.

Художній текст “Ей, коб мене були вчили” автор визначає “фотографією з життя”. За жанром твір є замальовкою, що відтворює окремий епізод із сільських буднів. У творі зображено святкування родини випуску гімназиста Павла, на яке запрошено всіх односельців. Осердям художнього тексту виступає полілог, тематичною основою котрого стає питання освіти, зокрема, йдеться про необхідність чи марність навчання, користь здобуття знань і подальшого їх використання. Відтак, Осип Турянський, формуючи мозаїку людських характерів у цілісну картину, знову обирає “живе” мовлення, щоб розкрити

розмаїття людських доль і світоглядів. Саме у полілозі він відображає погляди різних соціальних та вікових груп, втілюючи багатий емоційний спектр: сум, радість, жалощі, веселощі.

Слід зазначити, що письменник відтворює атмосферу застілля, коли єдина громада протягом вечора розбивається на окремі гуртки за віком, вподобанням, статтю або інтересами, обговорюючи проблеми, безпосередньо чи опосередковано пов'язані з нагодою зустрічі: розмови жінок переважно зосереджені навколо родинних клопотів, дітей, а чоловіча спільнота порушує політичні та громадські питання.

У творі “Курка (З українського життя на Волині)” представлено анекдот. Письменник використовує різні засоби комічного, щоб найповніше розкрити характери персонажів та відобразити абсурдність історії. Йдеться про хрещення дитини незаможних селян, за яке піп вимагає платні – курки. Вже на образному рівні помітний виразний фольклорний інтертекст, адже про зажерливих і недолугих представників духовного сану та щирих і кмітливих робітників переповідається в багатьох соціально-побутових казках й оповідках, а саме: “Піп та селянин”, “Про клад”, “Піп на казанні”, “Дурні чорти та хитрий наймит”, “Біда”, “Про Кирика і жадного попа”, “Піп-знахар”, “Про ченця”, “Попів наймит” [4]. Тож, опрацювавши як народнопоетичну спадщину, так і життєві спостереження, Турянський презентує народний анекдот у жанрі оповідання. Так, у гумористичному аспекті відображено стосунки між селянами, їхнє сприйняття буденних клопотів та ставлення до життя: “Я вам позичу курки, але по правді сказати, мої кури ще дуже молоді і щойно десь тими днями почнуть нестися, то бачите, мені не жаль курки, але її яєць” [5, с. 330].

У більшості творів порушені проблеми не тільки знаходять оригінальне вирішення, а й спонукають до вдумливого й серйозного аналізу. Домінуючими у доробку митця виявились важливі для кожної епохи, особливо в умовах бездержавності й національного поневолення, проблеми патріотизму, патріотичного обов'язку (“Поза межами бою”, “Син землі”), епізод із сільських буднів (“Ей, коб мене були вчили”, “Курка”), викриття антигуманного характеру війни (“Син землі”, “Поза межами бою”), комічного змалювання буденності (“Курка”, “Раби”) тощо.

Письменник виявляв надмірну увагу до внутрішнього світу та переживань людини, до вираження її сутності, завдяки чому відносимо його до експресіоністів, творчий принцип яких полягає у відображенні загостреного суб'єктивного світобачення та світосприйняття людини, розпад її духовності. Письменник використовує у своїх творах характерну для експресіоністів “нервову” [1,221] емоційність, гіперболу, гротеск, а також символ (символ буття, життя).

Письменники, прагнучи охопити життя у його загальних формах, показують суть фактів, подій, характерів, процесів в об'єктивному типі образності й породжують тягу до відтворення, відображення реальної дійсності, до збереження її, очищення предметних, наочних форм від усякої суб'єктивності, що характеризують їх неординарний художній світ, індивідуальний стиль, жанрові імпровізації. Способом творення стилю Осипа

Турянського в цьому випадку є вибір тих характерів і ситуацій, які найадекватніше відтворюють сутність явищ та найповніше розкривають сукупність суспільних відносин, не втрачаючи своєї чуттєвої конкретності, своєї неповторної індивідуальності. Глибокий інтерес героїв його творів до дійсності, напруга внутрішніх зусиль, спрямованих на активне самоствердження, – така соціально-психологічна сутність характерів творів авторів.

Особливості стилю і художнього мислення митця вбачаємо в несприйнятті літературних штучностей, композиційних штамтів, клішованих мотивацій та зверненні до модернізму. Звідси цілком новий в українській літературі жанр малої прози, вільний від народницької ідеалізації, характеристичний зведенням до мінімуму описовості, крайнім лаконізмом розповіді, драматизм якої посилений перевагою діалогу і монологу над розповіддю, специфічно експресіоністичною образністю, прикметним гіперболізмом тощо.

Осип Турянський – український митець, з власними мистецькими переконаннями. Життя зобов'язало письменника не поривати з реальною дійсністю і водночас дбати про новизну змісту, настроїв, форм. Оскільки Турянський був вихідцем з гущі народу, який стогнав у ярмі соціального й національного гніту й потребував захисту, то він не міг й не мав морального права забувати й про великі традиції. Прагнення письменника відобразити сучасність через вічні категорії, за прихованою дійсністю побачити справжність, зберегти традиції навіть у модернізації зробило його .

Модернізм відстоював пріоритет індивідуального над колективним, права особистості, а не абстрактні інтереси суспільства, в жертву яким приносилися особисті пориви. У ньому широко використовується ефект ірреального – його елементи проникають у повсякденне життя, але сприймаються як “найприродніша річ у світі”. Основою змісту стає модерністська художня суб’єктивність, а жанрова структура модерністської новели набуває більшої рухомості, однією з основних ознак якої залишається зображення незвичайної події. Оцінка кожного із вчинків героїв цілком залежить від суб’єктивного сприйняття дійсності, тому повсякденне життя набуває парадоксальності, а реальність події – відносного характеру.

Осип Турянський – великий знавець психології людини в її найкритичніші хвилини життя. Письменник часто показує свого героя в ситуаціях відчаю, розпуки, захмеління з горя, тобто в такому стані, коли наболіле виливається назовні.

Висновки. Таким чином, осмислюючи особливості художнього мислення, специфіку індивідуального стилю Осипа Турянського, домінуючі жанрові форми, образи, теми підтвердили вагомість внеску автора в розвиток української прози XIX століття. Поєднання традиційної основи з модерними естетичними пошуками збагатили його твори своєрідними стилістичними прийомами й засобами, реалізували нову тематику, позначилися на манері художнього викладу. Аналіз художніх текстів митця доводить його самобутність, неординарність художнього мислення, ідей, здебільшого контроверсійних, яскравість вираженого індивідуального стилю – не

імітованого, не примусово збудженого за допомогою позамистецьких засобів.

Література:

1. Багрій М. Сильові особливості творчості Ігоря Костецького: Монографія - Івано-Франківськ: НАІР, 2014. 188с.

2. Мовчан Р. Осип Турянський // Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах : науковометодичний та літературно-мистецький журнал / МОНУ ; вид. «Педагогічна преса». Київ, 2011. № 6 (105). С. 63–74

3. Нестелєєв М. Поза межами й у межах: Осип Турянський і його найвідоміший твір // Дивослово : українська мова й література в навчальних закладах : щомісячний науково-методичний журнал / М-во освіти і науки, молоді та спорту України ; ТОВ «Ред. журн. «Дивослово». Київ, 2012. № 11 (668). С. 50–56.

4. Семиліточка : Українські народні казки у записах та публ. письменників ХІХ – початку ХХ століття : Для мол. та середн. шк. віку / Упоряд., передм. і приміт. Л. Ф. Дунаєвської. К. : Веселка, 1990. 319 с.

5. Турянський О. В. Поза межами болю : Повість-поема ; Син землі : Роман ; Оповідання / О.В. Турянський / Вступ. слово Р. Федоріва ; Упоряд., передм. та підготовка текстів С. Пінчука. К. : Дніпро, 1989. 335 с.

References:

1. Bagriy M. (2014). Styl'ovi osoblyvosti tvorchosti Ihorya Kostets'koho: Monohrafiya [Style features of Igor Kostetski's works: Monograph] - Ivano-Frankivsk: NAIR. 188p.

2. Movchan R. (2011). Osyp Turyans'kyu [Osyp Turyansky] // Ukrainian language and literature in secondary schools, gymnasia, lyceums and colleges: [scientific and methodological and literary-artistic journal] / MONU; kind. "Pedagogical Press". Kyiv. No. 6 (105). 63-74p.

3. Nестелєєв М. (2012). Poza mezhamy y u mezhakh: Osyp Turyans'kyu i yoho nayvidomishyy tvir [Outside the boundaries and within: Osyp Turyansky and his most famous work] // Divo-words: Ukrainian language and literature in educational institutions: monthly scientific-methodical journal / Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine; LLC «Ed. journ "Divoslove". Kyiv. No. 11 (668). P. 50-56.

4. Semilitochka (1990). : Semylytochka : Ukrayins'ki narodni kazky u zapysakh ta publ. pys'mennykiv КНІКН – pochatku КНКН stolittya [Ukrainian folk tales in the records and public places]. Writers of the XIX - early XX centuries: For the mos. and average shock age / order, front. and notes. L. F. Dunaevskaya. K.: Rainbow. 319 p.

5. Turyansky O. V. (1989). Poza mezhamy bolyu : Povist'-poema ; Syn zemli : Roman ; Opovidannya [Outside of pain: Tale-poem; Son of the earth: Roman; Stories] / O.V. Turyansky / Introduction. the word R. Fedoriv; Stuffed., The front. and the preparation of the texts of S. Pinchuk. K. : Dnipro. 335 p.

Abstract. *The article deals with the peculiarities of Osyp Turiansky's artistic thinking, features of creative style and artistic worldviews. The creative activity of Osyp Turiansky is worthy of attention and surprise, therefore the article is devoted to the peculiarities of artistic thinking and the formation of outstanding individuals in the writings of the author; the influence and significance of the environment on the formation and formation of heroes in works is exposed. O.Turiansky's multifaceted creative activity did not attract the attention of Ukrainian researchers, although he played a significant role in the development of Ukrainian literature. Leading in the life and work of the artist was the disclosure of the characters of the heroes, their difficult destinies. Osyp Turyansky*

is a Ukrainian artist with his own artistic convictions. Life obliged the writer not to break with the real reality and at the same time to take care of the novelty of content, mood and forms. Since Turyansky was a descendant of the people who moaned in the yoke of social and national oppression and needed protection, he could not and had no moral right to forget about the great traditions. The writer's desire to reflect contemporaneity through eternal categories, in the hidden reality to see authenticity, to preserve traditions, even in modernization, made him.

Key words: *creativity, motherland, Osyp Turyansky, writer, artist.*

Стаття відправлена: 22.05. 2019р.
Скиданчук О.М.